

ULOGA INTERNIH REVIZORA U SPREČAVANJU NASTANKA FINANSIJSKIH PREVARA U REPUBLICI SRBIJI

THE ROLE OF INTERNAL AUDITORS IN PREVENTING FINANCIAL FRAUD IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Jeremic Nebojsa | Telekom, Beograd, Srbija | nebojsaje@telekom.rs
Jakovljević Nemanja | Ekonomski fakultet, Beograd, Srbija | jakovljevic.i.nemanja@gmail.com

JEL klasifikacija: M42
DOI: 10.5937/trendpos2302063J
UDK: 343.351:657.632(497.11)
657.635
COBISS.SR-ID 131188745

Sažetak

Finansijske prevare predstavljaju značajnu pretnju stabilnosti i integritetu finansijskih sistema širom sveta. Republika Srbija, kao ekonomija u dinamičnom razvoju, nije izuzetak od ovog izazova. Ovaj istraživački rad istražuje ključnu ulogu profesije internih revizora u borbi protiv finansijskih prevara u Republici Srbiji. Istražujući prakse i izazove sa kojima se suočavaju interni revizori, ovaj rad ima za cilj da pruži vredne uvide i preporuke za jačanje efikasnosti funkcija interne revizije u otkrivanju i sprečavanju finansijskih prevara. Kroz pregled relevantne literature i razmatranje različitih aktivnosti internih revizora i njihove uloge u sprečavanju finansijskih prevara, naglašen je značaj interne revizije kao vitalne komponente korporativnog upravljanja i upravljanja rizicima. Interni revizori igraju ključnu ulogu u proceni i praćenju internih kontrola, identifikaciji ranjivosti i davanju preporuka za ublažavanje rizika od prevare. Ispitujući pravni i regulatorni okvir koji reguliše internu reviziju u Srbiji, istaknut je značaj implementacije snažnog kontrolnog okruženja i efikasnih mehanizama nadzora u sprečavanju finansijskih prevara. Zaključci rada naglašavaju specifične izazove sa kojima se suočavaju interni revizori u Republici Srbiji u sprečavanju finansijskih prevara, kao što su ograničenja u resursima, ograničena nezavisnost i nedovoljna svest o prevarama. Nalazi i preporuke predstavljeni u radu mogu poslužiti kao dragocen izvor za kreatora politike, regulatorna tela i organizacije koje žele da ojačaju svoje mehanizme odbrane od finansijskih prevara i da ojačaju svoju funkciju interne revizije.

Abstract

Financial fraud poses a significant threat to the stability and integrity of financial systems around the world. The Republic of Serbia, as an economy in dynamic development, is no exception to this challenge. This research paper investigates the key role of the profession of internal auditors in the fight against financial fraud in the Republic of Serbia. By exploring the practices and challenges faced by internal auditors, this paper aims to provide valuable insights and recommendations to strengthen the

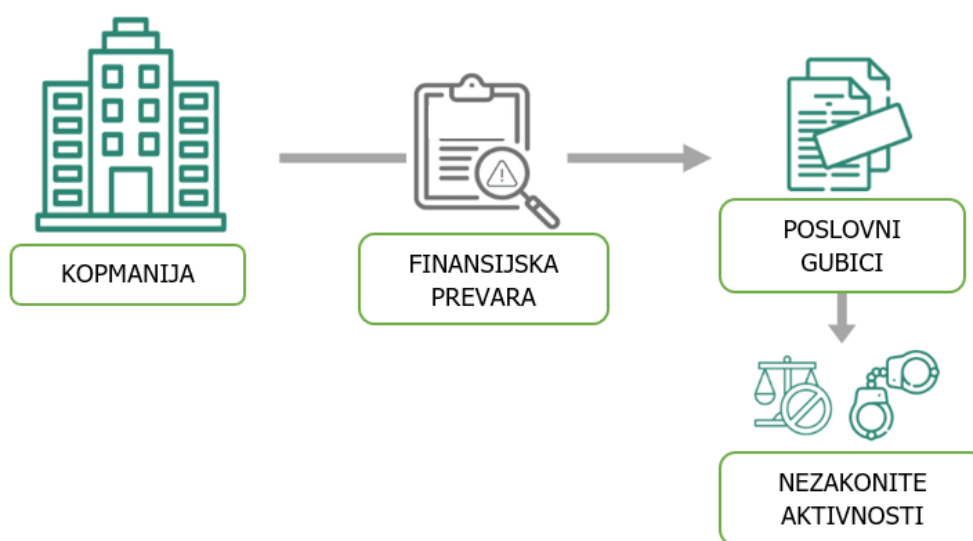
effectiveness of internal audit functions in detecting and preventing financial fraud. The importance of internal audit as a vital component of corporate governance and risk management was emphasised through a review of relevant literature and consideration of various activities of internal auditors and their role in preventing financial fraud. Internal auditors play a key role in assessing and monitoring internal controls, identifying vulnerabilities and making recommendations to mitigate fraud risk. Examining the legal and regulatory framework that regulates internal audits in the Republic of Serbia, the importance of implementing a strong control environment and effective monitoring mechanisms in preventing financial fraud is highlighted. The paper's conclusions highlight the specific challenges internal auditors face in the Republic of Serbia in preventing financial fraud, such as resource limitations, limited independence and insufficient awareness of fraud. The findings and recommendations presented in the paper can serve as a valuable resource for policymakers, regulatory bodies and organizations seeking to strengthen their financial fraud defence mechanisms and their internal audit function.

Ključne reči: interna revizija; revizija; finansijske prevare

Keywords: internal audit; audit; financial fraud

Uvod

Finansijska prevara predstavlja obmanjujući postupak ili nezakonitu aktivnost koja se sprovodi sa namerom da se manipuliše finansijskim transakcijama ili lažno predstave finansijske informacije radi pojedinačne ili kolektivne dobiti. Ona uključuje namerne radnje obmane, prikrivanja ili lažnog predstavljanja, koje obično vrše pojedinci ili grupe unutar organizacije ili eksterni pokretači. Motivi za namerno prevarno prikazivanje informacija o poslovanju mogu biti različiti, od namernog prikazivanja lošijeg finansijskog rezultata radi smanjenja poreskih obaveza do namernog prikazivanja boljeg finansijskog rezultata kako bi se prikrili gubici, zadržala cena akcija, stekli bolji uslovi kreditiranja, isplatili bonusi i drugi. Postoji više vrsta finansijskih prevara, a neke od njih mogu da uključuju korporativne prevare, prevare sa hartijama od vrednosti, prevare sa polisama osiguranja, krađe identiteta, pranje nelegalnog novca i druge. Korporativna prevara se dešava unutar kompanije i uključuje različite prevare aktivnosti kao što su zloupotreba imovine, prevara u finansijskim izveštajima, trgovina insajderima, davanje, odnosno uzimanje mita. Korporativne prevare mogu imati ozbiljne posledice, uključujući finansijske gubitke, oštećenje ugleda i pravne posledice. Prevara u osiguranju uključuje podnošenje lažnih ili preuveličanih potraživanja osiguravajućim kompanijama radi dobijanja nezasluzenih beneficija ili isplata. Ovo može uključivati insceniranje nesreća, naduvavanje gubitaka ili davanje pogrešnih informacija da bi se prevarili pružaoci osiguranja. Prevara sa hartijama od vrednosti uključuje manipulisanje cenama akcija, insajdersko trgovanje ili davanje lažnih informacija investitorima kako bi ih navelo da kupuju ili prodaju hartije od vrednosti. To podriva integritet finansijskih tržišta i može dovesti do značajnih finansijskih gubitaka za investitore. Krađa identiteta se dešava kada neko dobije i zloupotrebi lične podatke druge osobe, kao što su brojevi socijalnog osiguranja, podaci o bankovnom računu ili podaci o kreditnoj kartici, u lažne svrhe. To može dovesti do neovlašćenih finansijskih transakcija, neovlašćenog pristupa računima i značajne finansijske štete za pojedince. Pranje novca uključuje proces da se nezakonito stečena sredstva čine legitimnim prikrivanjem njihovog pravog porekla. Obično uključuje niz transakcija kako bi se prikrilo izvor sredstava, što otežava praćenje nezakonitih aktivnosti koje su generisale novac.

Slika 1: Finansijske prevare u kompanijama

Izvor: Autori na osnovu [21]

Finansijske prevare predstavljaju značajne rizike za organizacije i privredu, a efikasne prakse interne revizije su ključne za otkrivanje, sprečavanje i ublažavanje takvih rizika. Aktivnim praćenjem internih kontrola, procenom rizika i davanjem preporuka, funkcije interne revizije igraju vitalnu ulogu u očuvanju integriteta finansijskih sistema i zaštiti organizacija od štetnih efekata finansijske prevare. Predmet rada je razmatranje uloge internih revizora u borbi protiv finansijskih prevara u Republici Srbiji. Istražujući prakse i izazove sa kojima se suočavaju interni revizori, ovaj rad ima za cilj da pruži vredne uvide i preporuke za jačanje efikasnosti funkcija interne revizije u otkrivanju i sprečavanju finansijskih prevara.

Pregled literature

Autori [1] tvrde da prevare u finansijskim izveštajima poslednjih godina pokazuju trend razvoja enormnog broja, pre svega usled rasta složenosti transakcija i pojave većeg broja nelegalnog novca. Oni su sproveli studiju koja uzima podatke uzorkovanih kompanija u Kini u periodu od 1998. do 2016. godine, a na osnovu podataka iz njihovih finansijskih izveštaja. Rezultati pružaju direktne dokaze za brzo otkrivanje prevara korišćenjem sirovih podataka finansijskih izveštaja i algoritama za mašinsko učenje. Oni predlažu model identifikacije prevare u finansijskom izveštavanju zasnovan na algoritmu za slaganje za kompanije koje kotiraju na berzi, koji pruža jednostavan i efikasan pristup za investitore, regulatore i menadžment. Takođe može da pruži referencu za otkrivanje drugih scenarija prevare. Autori [2] navode da je revizija periodičan i sistematičan proces za prikupljanje i nepristrasnu ocenu dokaza o tvrdnjama menadžmenta u vezi sa ekonomskim aktivnostima i događajima kako bi se utvrdilo u kojoj meri su ovi zahtevi u skladu sa unapred određenim kriterijumima i kako bi se rezultati izveštavali zainteresovanim stranama. Studija koju su sproveli imala je za cilj da upozna stratešku ulogu interne revizije u otkrivanju rizika od finansijskih prevara, putem identifikovanja osnovnih koncepata interne revizije i vrsta rizika od prevara u finansijskim izveštajima, te pojašnjavanje uloge internog revizora u otkrivanju rizika od finansijskih prevara i razumevanja radnog okruženja i njegovog doprinosa podršci internom revizoru u otkrivanju rizika od prevara u finansijskim izveštajima. Njihov glavni zaključak je da interni revizori prilikom izrade plana revizije moraju da akcentuju integrisanost dugoročne perspektive i vizije efikasnosti upravljanja rizicima, što doprinosi smanjenju rizika od nastanka finansijskih prevara.

Autori [3] su realizovali istraživačku studiju sa ciljem da utvrde efekat interne kontrole, interne revizije, revizije zasnovane na riziku, odbora za reviziju i sistema za uzbunjivanje na prevenciju

finansijskih prevara i njihove implikacije na kvalitet finansijskih izveštaja. Uzorak se sastojao od 7 kompanija iz 12 populacija kompanija hemijskog podsektora i 5 kompanija iz 10 populacija farmaceutskih podsektorskih kompanija koje se kotiraju na Indonezijskoj berzi u 2018. Podaci su prikupljeni korišćenjem upitnika sa 154 ispitanika. Rezultati su pokazali da, delimično, interna kontrola, interna revizija, revizija zasnovana na riziku i komitet za reviziju imaju pozitivan i značajan efekat na prevenciju prevara, dok sistem uzbunjivanja delimično ima negativan i beznačajan efekat. Autori [4] su istraživali merenje efikasnosti internih revizija iz percepcije internih revizora za sprečavanje prevara. Oni su ispitivali impute koji utiču na efikasnost internih revizija u cilju sprečavanja prevara, koristeći mešoviti metod istraživačkog sekvencijalnog dizajna koji se naziva dizajn razvoja instrumenta. Njihovi rezultati pokazuju da na efikasnost revizije za prevenciju prevara utiče dominantno sam kvalitet revizorskog angažmana. Autori [5] navode da predmet interne revizije izaziva intenzivno interesovanje istraživača poslednjih godina, posebno nakon pojave brojnih slučajeva finansijskih prevara u internom poslovnom okruženju i vesti da je pogoršanje ovih pojava u značajnoj vezi sa nezadovoljavajućom adekvatnošću interne revizije. Prevara koja na kraju dovodi do falsifikovanja finansijskih izveštaja ima kao svoje glavne karakteristike podsticaje, mogućnosti i racionalizaciju. Oni su sprovedli istraživanje primenom upitnika koji se sastojao od četiri sekcije, koji je bio upućen na adrese sedamdeset internih revizora koji su bili u istraživačkom uzorku. Za statističku analizu podataka istraživanja, prevara je korišćena kao zavisna varijabla, a interna revizija i korporativno upravljanje kao nezavisne varijable. Iz statističke obrade, a posebno iz vrednosti Cronbach a indeksa, pokazalo se da postoji zadovoljavajuća pouzdanost, kako za pojedinačna pitanja po varijabli, tako i za upitnik u celini. Rezultati istraživanja ističu značajan efekat efikasne interne revizije i kvalitetnog korporativnog upravljanja u smanjenju verovatnoće prevare, što ima negativan uticaj ne samo na finansijske performanse, već i na reputaciju kompanija sa nesagledivim daljim posledicama. Nadalje, analiza je pokazala da postoji visoka korelacija između interne revizije i korporativnog upravljanja. Navedeni rezultati istraživanja potvrđuju zaključke koji proizilaze iz pregleda literature. Efikasna interna revizija stoga mora biti ključni prioritet poslovanja kako bi se brzo i uspešno bavili prevarama. Organizovanje uspešnih programa interne revizije, međutim, nije lak proces, pa stoga rukovodioci preduzeća treba da pokažu dužnu pažnju u svom planiranju, što negativno utiče ne samo na finansijske performanse, već i na reputaciju kompanija sa nesagledivim daljim posledicama.

Značaj interne revizije u sprečavanju finansijskih prevara

Finansijske prevare mogu da izvršavaju različita lica, u različitim odeljenjima u preduzeću, u različitim privrednim sektorima i mogu se ustanoviti u preduzećima različite veličine. U poslednjih 30 godina procene o finansijskim štetama prouzrokovanih kriminalnim radnjama na račun budžetskih sredstava EU kreću se od 1% do 20% budžeta EU. Veruje se da privreda SAD gubi do 4% BDP-a godišnje, usled kriminalnih radnji u privredi. Prema procenama Ovlašćenih istraživača prevara (Certified Fraud Examiners) iz SAD, poslodavci i klijenti koji su bili žrtve profesionalnih prevara imali su prosečne gubitke oko 7% od ukupnog prihoda. Kada se taj procenat primeni na BDP Sjedinjenih Američkih Država dobija se iznos od skoro jedan bilion dolara u gubicima [17].

Slika 2: Prevare u poslovnom svetu

Izvor: Autori na osnovu [18]

Jedan od ključnih igrača u borbi protiv prevara je revizor. Revizori su odgovorni za pregled finansijskih izveštaja kompanije kako bi se uverili da su tačni i usklađeni sa računovodstvenim standardima. Pored toga, od revizora se takođe očekuje da otkriju prevare, uključujući sva pogrešna prikazivanja u finansijskim izveštajima koja su možda prouzrokovana prevarnim aktivnostima. S obzirom na važnost revizora u otkrivanju prevare, ovaj rad će ispitati ulogu revizora u otkrivanju prevare, izazove sa kojima se suočavaju i strategije koje koriste da identifikuju prevarne aktivnosti. Važnost revizije u otkrivanju prevare ne može se preceniti. Revizori su u jedinstvenoj poziciji da otkriju i spreče lažne aktivnosti jer imaju pristup finansijskim informacijama i mogu koristiti svoju stručnost da identifikuju nepravilnosti i nedoslednosti u finansijskim zapisima kompanije.

Od revizora se zahteva da se pridržavaju profesionalnih standarda i smernica, koje uključuju specifične procedure za otkrivanje prevare. Oni su obučeni da traže crvene zastavice i indikatore potencijalne prevare, kao što su nedoslednosti u finansijskim evidencijama, neobične transakcije i neobjašnjive fluktuacije stanja na računu. Revizori takođe imaju odgovornost da saopšte svaku identifikovanu prevaru ili sumnju na prevaru odgovarajućim stranama, kao što su menadžment, komitet za reviziju, pa čak i organi za sprovođenje zakona. Ovo je ključno za obezbeđivanje da se prevara identifikuje i reši na vreme, što može pomoći u sprečavanju daljih gubitaka i oštećenja reputacije kompanije. Štaviše, otkrivanje prevare od strane revizora može imati dalekosežne efekte izvan pojedinačnih uključenih kompanija. To može pomoći u poboljšanju ukupnog integriteta finansijskog sistema odvracanjem drugih od upuštanja u prevarne aktivnosti i pružanjem primera posledica takvog ponašanja. Pored toga, može pomoći da se povрати poverenje investitora u finansijska tržišta, što je ključno za stabilnost i rast privrede. Uloga revizije u otkrivanju prevare je od vitalnog značaja, pošto revizori služe kao prva linija odbrane od lažnih aktivnosti. Koristeći svoju stručnost, znanje i pristup finansijskim informacijama, revizori mogu pomoći u sprečavanju i otkrivanju prevare, što na kraju doprinosi zdravlju i stabilnosti finansijskog sistema.

Revizori istovremeno igraju ključnu ulogu u istrazi za koje se sumnja da su prevarne aktivnosti (i to 16% interni revizori, a 4% eksterni revizori). Kao što se sa slike broj 2 uočava, nezaobilazan partner u otkrivanju prevara je interna revizija. Globalni institut internih revizora je čak propisao i relevantan standard koji definiše tu oblast (Standard 2120.A2). Interna revizija bi trebalo da proceni prisutnost rizika prevare u poslovanju i da odgovarajuće odgovori, revidirajući kontrole u tom području, ocenjujući mogućnost nastanka prevare te način na koji organizacija upravlja rizikom prevare kroz procenu rizika i planiranje revizija. Nije direktna odgovornost interne revizije da sprečava prevare. To je odgovornost menadžmenta i prve linije obrane. Ne treba očekivati od internog revizora da poseduje stručnost osobe čija je primarni zadatak istraživanje prevara. Takve istrage najbolje mogu sprovesti osobe s iskustvom u sprovođenju takvih angažmana. Interna revizija treba da koristi svoju stručnost da analizira podatke i identifikuje trendove i uzorke koji mogu ukazati na prevare ili zloupotrebe. Kada stručnost i iskustvo nisu raspoloživi unutar tima interne revizije, organizacija treba razmotriti mogućnost dodatnog zapošljavanja ili eksternog angažovanja resursa sa dovoljnim nivoom stepena znanja ili stručnosti.

Pravci delovanja internih revizora u Republici Srbiji

Dva su osnovna načina delovanja internih revizora u otkrivanju finansijskih prevara, preventivno i naknadno. Preventivno delovanje obuhvata aktivnosti radi odvracanja od prevare ili aktivnosti nakon sumnje u mogućnost prevare koja još nije nastala, a mogu da obuhvataju proveru računa aktivnih i pasivnih razgraničenja, proveru računa rezervisanja, proveru obračuna amortizacije, proveru naglog porasta nematerijalne imovine, proveru otpisa dugotrajne imovine i zaliha, proveru otpisa potraživanja od kupaca, proveru usklađenosti prihoda od prodaje sa porastom potraživanja, proveru usklađenosti smanjenja zaliha sa troškovima prodane robe, proveru ostalih prihoda i rashoda i proveru blagajničkog poslovanja.

Naknadno delovanje obuhvata aktivnosti nakon izražavanja sumnje da je prevara nastala ili nakon otkrića prevare. Revizori pregledaju različite dokumente, kao što su finansijski izveštaji, bankovni izvodi, ugovori i fakture, da bi identifikovali potencijalne crvene zastavice ili nedoslednosti koje bi mogle ukazivati na finansijsku prevaru. Revizori koriste pregled dokumenata da bi otkrili i sprečili finansijsku prevaru ispitivanjem relevantnih dokumenata kako bi identifikovali potencijalne rizike od prevare ili nedostatke kontrole. Zadatak internih revizora je da analiziraju, interpretiraju, sumiraju i prezentiraju međusobno povezane poslovno-finansijske pozicije, tako da budu razumljive i na odgovarajući način potkrepljene. Njihove aktivnosti mogu da obuhvate istraživanje i analiziranje dokaza o učinjenoj prevari, razvijanje kompjuterizovanih aplikacija koje će poslužiti u analizama i prezentacijama o finansijskim dokazima, prezentaciju rezultata istraživanja u vidu izveštaja i kompletiranja dokumentacije, asistiranje u pravnim postupcima, uključujući svedočenja na sudu u ulozi svedoka-stručnjaka, otkrivanje prevare ili namere prevare, otkrivanje utaje poreza, otkrivanje lažnih bankrota, otkrivanje lažiranih šteta radi naplate osiguranja, procenu vrednosti poslovnih transakcija imovine, procenu štete od štetnih događaja, otkrivanje profesionalnog nemara i krađa zaposlenih, otkrivanje lažirane dokumentacije, procenu rizika menadžmenta sadašnjih i mogućih poslovnih partnera i procenu finansijskog položaja sadašnjih i mogućih poslovnih partnera.

Imajući sve gore u vidu, može se zaključiti da revizori forenzičari imaju neophodne alate i znanja koji su ubojitijeg dejstva od onih koji su dati u ruke putem međunarodnih standarda revizije da odgovore na ova očekivanja. Forenzičke računovođe se mogu, na osnovu njihovih ekspertiza, znanja i iskustva, angažovati na sudu u ulozi sudskog veštaka. Kao angažovani sudski veštak forenzički računovođa može dostaviti svoj izveštaj i mišljenje u vezi određenih sudskih predmeta. Uloga forenzičkog računovodstva nije da ispravlja društvene anomalije, već da istražuje, u ovom slučaju sve vidove ekonomskih destrukcija i da identifikuje odgovorna lica. To nikako ne znači da ne postoji i društvena uloga forenzičke revizije, jer donosi konkretan rezultat, a to sprečava nove počinitelje.

Pregled regulatornog okvira

U srpskom zakonodavstvu postoji pravni institut (član 18. Zakona o privrednim društvima - probijanje pravne ličnosti) koji obezbeđuje zaštitu poverioca u slučaju fradulentnih radnji akcionara na štetu svojih savesnih poverilaca. Ovo stoga što na balkanskom prostoru nije retka pojava da se u zasnivanju obligacionih odnosa i ispunjavanju preuzetih obaveza iz tih odnosa ne poštuje jedno od najvažnijih načela obligacionog prava - načelo savesnosti i poštenja, vidi član 12. Zakona o obligacionim odnosima). Kada se privredna društva koriste za nezakonite i/ili prevarne ciljeve, čime se poveriocima ovih društava nanosi materijalna šteta koja se, umesto da se otpiše, može nadoknaditi u sudskom postupku iz lične imovine akcionara, odnosno članova d.o.o. korišćenjem instituta - probijanje pravne ličnosti. Ako dođe do zloupotrebe pravnog subjektiviteta a.d. i d.o.o. za nezakonite i/ili prevarne ciljeve, na scenu stupa opšti pravni princip da se na vlastitom nepravu ne može zasnivati pravo.

U Srbiji se sistem finansijskog upravljanja i kontrole (Sistem FUK) kod korisnika javnih sredstava organizuje kao sistem procedura i odgovornosti svih lica u organizaciji. Regulisan je odredbama člana 81. Zakona o budžetskom sistemu, po kome se FUK sprovodi politikama, procedurama i aktivnostima sa zadatkom da se obezbedi razumno uveravanje da će svoje ciljeve ostvariti kroz poslovanje u skladu sa propisima, unutrašnjim aktima i ugovorima, realnost i integritet finansijskih i poslovnih izveštaja, ekonomično, efikasno i efektivno korišćenje sredstava i zaštitu sredstava i podataka (informacija). Pravilnikom o zajedničkim kriterijumima i standardima za uspostavljanje, funkcionisanje i izveštavanje o sistemu finansijskog upravljanja i kontrole u javnom sektoru ("Sl. glasnik RS", br. 89/2019 - dalje: Pravilnik) propisani su zajednički kriterijumi i standardi za uspostavljanje, funkcionisanje i izveštavanje o sistemu finansijskog upravljanja i kontrole kod korisnika javnih sredstava. Tako da revizorima može biti dragoceno polazište kako je samo rukovodstvo navelo u svojoj samoevaluaciji „Princip 8 - Organizacija razmatra rizik od prevare“.

Ovi dokumenti pružaju pregled okruženja interne kontrole organizacije i pomažu revizorima da razumeju dizajn kontrolnog okruženja. Revizori intervjuišu ključno osoblje, kao što su menadžment, računovodstveno osoblje i IT osoblje, kako bi stekli uvid u poslovanje organizacije i okruženje unutrašnje kontrole. Ovi intervjui pomažu revizorima da razumeju kako se sistem interne kontrole primenjuje i kako funkcioniše u praksi. Revizori posmatraju procedure i aktivnosti vezane za sistem interne kontrole, kao što su prebrojavanje zaliha, rukovanje gotovinom i procesi finansijskog izveštavanja. Praćenje ovih procedura pomaže revizorima da shvate kako sistem interne kontrole funkcioniše u praksi i da identifikuju sve slabosti uspostavljenih kontrola. U slučaju da reviziju vrše kod korisnika javnih sredstava dragoceno im je saznanje iz Obrasca Godišnjeg izveštaja o sistemu finansijskog upravljanja i kontrola u delu koji se odnosi na upravljanje nepravilnostima. Naime, tu se stiče saznanje kroz odgovore na pitanje da li je organizacija imala potvrđene sumnje na nepravilnosti i da li se one rešavaju. Akcenat u izveštaju koji se dostavlja online Ministarstvu finansija Republike Srbije je na načinu rešavanja potvrđenih nepravilnosti, odnosno da li se rešavaju unutar, van organizacije ili kombinovano.

Slika 3: Logo međunarodne asocijacije istražitelja finansijskih prevara

Izvor: [20]

Jedna od značajnijih novina novog Zakona o reviziji koji je stupio na snagu 01.01.2020. godine u odnosu na prethodno zakonsko rešenje svakako jeste prelazak ovlašćenja sa Komore na Komisiju, u vezi sa kontrolom kvaliteta rada društava za reviziju, samostalnih revizora i licenciranih ovlašćenih revizora. Naime, saglasno odredbama člana 75. zakona Komisija obavlja kontrolu kvaliteta radi provere da li se pri obavljanju revizije postupa u skladu sa MSR i odredbama Zakona. Kontrola i način obavljanja kontrole kvaliteta rada, treba da bude srazmerni složenosti poslova koje obavlja društvo za reviziju odnosno samostalni revizor, pa metod primenjenog uzorkovanja može biti predmet analize Komisije.

Zaključak

Interna revizija igra ključnu ulogu u otkrivanju i sprečavanju finansijskih prevara unutar organizacija. Interni revizori su odgovorni za procenu efikasnosti internih kontrola, procesa upravljanja rizicima i usklađenosti sa važećim zakonima i propisima. Oni pružaju nezavisne i objektivne procene poslovanja organizacije, identifikujući potencijalne slabosti i ranjivosti koje bi mogle biti iskorišćene za lažne aktivnosti. Ključni doprinosi interne revizije u borbi protiv finansijskih prevara mogu da uključuju procenu rizika, procenu sistema interne kontrole, otkrivanje finansijskih prevara, analizu usklađenosti poslovnih aktivnosti sa internim aktima i izveštavanje o finansijskim prevarama. Interni revizori sprovode sveobuhvatne procene rizika kako bi identifikovali oblasti koje su podložne prevarama. Razumevanjem aktivnosti, procesa i kontrola organizacije, revizori mogu

proaktivno identifikovati i proceniti rizik od prevare, omogućavajući primenu preventivnih mera. Razmatranjem i ocenom dizajna i delotvornosti internih kontrola, uključujući podelu dužnosti, procedure autorizacije i kontrole pristupa, doprinosi se povećanju stepena osiguranosti da su uspostavljene adekvatne kontrole za odvratanje od lažnih aktivnosti i otkrivanje nepravilnosti. Interni revizori koriste različite tehnike kao što su analiza podataka, forenzičke računovodstvene procedure i testiranje transakcija da bi otkrili potencijalne slučajeve finansijske prevare. Oni analiziraju finansijsku evidenciju, identifikuju anomalije i istražuju sumnjive aktivnosti kako bi otkrili lažne šeme. Procenama usklađenosti organizacije sa relevantnim zakonima, propisima i etičkim standardima, interni revizori obezbeđuju postojanje politika i procedura za sprečavanje prevara i da su zaposleni svesni svoje odgovornosti u pogledu sprečavanja prevara i izveštavanja. Sveobuhvatnim izveštavanjem menadžmenta i drugih zainteresovanih strana, interni revizori mogu da istaknu nalaze, preporuke i oblasti za poboljšanje. Njihovi izveštaji služe kao dragocen resurs za menadžment da preduzme odgovarajuće mere u rešavanju identifikovanih rizika od prevare.

Slika 4: Uloga interne revizije u otkrivanju finansijskih prevara

Izvor: Autor na osnovu [19]

Izveštavanje revizora o finansijskim prevarama uključuje saopštavanje svojih nalaza i zaključaka o svim rizicima prevare ili slučajevima prevare otkrivenim tokom revizije. Izveštaj revizora kod revizije prevarnih radnji treba biti detaljan i obuhvatiti sve relevantne informacije. Evo nekoliko ključnih elemenata koje bi trebalo da sadrži opis prevara, utvrđivanje odgovornosti, finansijski uticaj, procenu značajnosti obima finansijskih prevara i sažetak za menadžment. Revizor treba da pruži detaljan opis svih prevara koje su identifikovane tokom revizije. Ovo uključuje vrstu prevara, način izvršenja, osobe ili departmane koji su uključeni i trajanje prevara. Revizor treba da jasno identifikuje sve osobe ili entitete koji su odgovorni za prevaru. Ovo može uključivati zaposlene, menadžment ili spoljne strane koje su uključene. Izveštaj treba da pruži informacije o finansijskom uticaju prevara na poslovanje kompanije. Ovo može obuhvatiti gubitke, nenaplativa potraživanja ili nepravilnosti u finansijskim izveštajima. Da bi procenili materijalnost i obim finansijske prevare, revizori uzimaju u obzir nekoliko faktora kada izveštavaju o finansijskoj prevari, a oni uključuju kvantitativne faktore, kvalitativne faktore, procenu rizika od prevare, obim revizije i profesionalno rasuđivanje. Revizori posmatraju finansijski uticaj prevare na finansijske izveštaje, što uključuje iznos novca koji je uključen i njegov uticaj na finansijski položaj organizacije. Oni takođe uzimaju u obzir

veličinu i prirodu organizacije, kao i značaj računa ili transakcija pogođenih prevarom. Revizori takođe procenjuju kvalitativne faktore kao što su priroda i obim prevare, njen uticaj na reputaciju organizacije i sve potencijalne pravne ili regulatorne implikacije. Revizor treba da identifikuje propuste u internim kontrolama koji su doprineli prevari. Takođe, treba da preporuči mere za jačanje internih kontrola kako bi se smanjio rizik od budućih prevara. Revizor bi trebalo da pruži konkretne preporuke za unapređenje procesa, politika i kontrola kako bi se sprečile buduće prevarne radnje. Ove preporuke treba da budu praktične i izvodljive za implementaciju. Važno je da izveštaj revizora bude objektivna, transparentna i podržana činjenicama i dokazima. Takođe je preporučljivo da se konsultuje pravni tim kako bi se osiguralo da su svi relevantni pravni aspekti prevara uzeti u obzir u izveštaju.

Glavni zaključak rada naglašava specifične izazove sa kojima se suočavaju interni revizori u Republici Srbiji u sprečavanju finansijskih prevara, kao što su ograničenja u resursima, ograničena nezavisnost i nedovoljna svest o prevari. Nalazi i preporuke predstavljeni u ovom radu mogu poslužiti kao dragocen izvor za kreatora politike, regulatorna tela i organizacije koje žele da ojačaju svoje mehanizme odbrane od finansijskih prevara i da ojačaju svoju funkciju interne revizije.

Bibliografija

- [1] Chen, Y., & Wu, Z. (2023). Financial Fraud Detection of Listed Companies in China: A Machine Learning Approach. *Sustainability* (2071-1050), 15(1), 105. <https://doi.org/10.3390/su15010105>
- [2] Thamer, C., & Al-Abedi, T., K. (2022). Empirical study for the strategic role of internal audit in dedicating fraud risk in the financial statement: evidence from Iraq. <http://dx.doi.org/10.31272/jae.i133.947>
- [3] Budiman, N., Anwar, C., & Sudjono, S. (2022). Factors affecting fraud prevention and its implication to the quality of financial statements. <http://dx.doi.org/10.21512/jafa.v8i1.6858>
- [4] Lonto, M., P., Sukoharsono, E., G., Baridwan, Z., & Prihatiningitas, Y., W. (2023). The Effectiveness of Internal Audit for Fraud Prevention. <http://dx.doi.org/10.14453/aabfj.v17i3.11>
- [5] Payarskis, M., Lazos, G., & Galanismo S. (2022). The role of internal audit and its contribution to fraud detection and effective corporate governance. *International conference on business & economics of the Hellenic open university*. http://icbe-hou.eap.gr/ocs2022/index.php/ICBE-HOU_2022/ICBE-HOU_2022/paper/view/419
- [6] Association of Certified Fraud Examiner, ACFE (2022). Report to the Nations on Occupational Fraud and Abuse. Austin, TX: Association of Certified Fraud Examiners. Strana 22
- [7] <https://cyvatar.ai/fraud-detection-prevention-banking/>
- [8] <https://www.spiceworks.com/it-security/vulnerability-management/articles/what-is-fraud-detection/>
- [9] ZAKON O OBLIGACIONIM ODNOSIMA ("Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, "Sl. list SRJ", br. 31/93, "Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja i "Sl. glasnik RS", br. 18/2020)
- [10] ZAKON O PRIVREDNIM DRUŠTVIMA ("Sl. glasnik RS", br. 36/2011, 99/2011, 83/2014 - dr. zakon, 5/2015, 44/2018, 95/2018, 91/2019 i 109/2021)
- [11] Jakovljević, N. (2021). Irregularities in conducting the list of assets and liabilities. *Trendovi u poslovanju*, 1/2021(17), 94-104. <http://www.trendovi.vspep.edu.rs/index.php/tp/article/view/230>;
- [12] Jakovljević, N. (2021). Political neutrality in the audit profession: attitudes of respondents in the Republic of Serbia. *BizInfo (Blace) Journal of Economics, Management and Informatics*. 12(2), 23-38. <https://doi.org/10.5937/bizinfo2102023J>;

-
- [13] Jakovljević, N. (2022b). Certification of internal auditors in the public sector in the republic of serbia, advantages and disadvantages. KNOWLEDGE - International Journal. 52(1). 37-43. <https://ikm.mk/ojs/index.php/kij/article/view/5162>
- [14] Jakovljević, N. (2022c). Remote work in audit in the private and public sector in the Republic of Serbia. BizInfo (Blace) Journal of Economics, Management and Informatics, 13(1), 65–70. <https://doi.org/10.5937/bizinfo2201065J>
- [15] Jeremić, N., Jakovljević, N., Jeremić, M. (2022). The role of internal auditing in business continuity. Revizor. 97-98. 53-71. <https://doi.org/10.56362/Rev2298053J>;
- [16] Jeremić, N., Jeremić, M., Jakovljević, N. (2021). Agilty of internal audit. Revizor. 24(95-96), 57-76. <http://dx.doi.org/10.5937/Rev2196057J>;
- [17] Đekić, M., Filipović, P. and Gavrilović, M. (2016) 'Forenzičko računovodstvo i finansijske prevare u svetu', Ekonomija: teorija i praksa, 9(4), pp. 71-86. <http://dx.doi.org/10.5937/etp1604071D>
- [18] Association of Certified Fraud Examiner, ACFE (2022). Report to the Nations on Occupational Fraud and Abuse. Austin, TX: Association of Certified Fraud Examiners
- [19] <https://www.spiceworks.com/it-security/vulnerability-management/articles/what-is-fraud-detection/> pristup dana 08.07.2023.
- [20] www.acfe.com pristup dana 08.07.2023.
- [21] <https://cyvatar.ai/fraud-detection-prevention-banking/> pristup dana 08.07.2023.

Datum prijema rada:24.07.2023.

Datum prihvatanja rada:07.11.2023.